

Regionální geografie Evropy (jaro 2003)

Seminární práce

Transformace maďarské ekonomiky a její regionální dopad

Současné místní a oblastní plánování a rozvojové politiky v centrálních evropských zemích (ČR, Maďarsko, Polsko a Slovensko) jsou ovlivněné dědictvím komunistického systému, přechodem z centrálního plánování na tržní systém, transformací místní samosprávy, spory o novou územní roli a asociačními dohodami s Evropskou Unií (EU).

1. Reforma

Ekonomický převrat po roce 1989 změnil vztah mezi veřejným a soukromým sektorem ve prospěch soukromého a města i regiony se staly cílem soukromých investic, namísto objektů veřejného plánování. Územní vývoj odrazil zděděná komunistická břemena stejně jako nové aktivity soukromých investorů. Nerovnosti se zvyšovaly s poklesem tradičních průmyslových oblastí, zahraniční investice se zaměřovaly na významná města, vybrané části regionů a na západní pohraničí. Nová tržní poptávka a nově vytvořené prostorové nerovnosti se staly základními rysy, které by měly být zaintegrované do nového plánovacího systému.

Odstranění komunistických institucí proběhlo okamžitě, avšak nahrazení novým systémem je mnohem pomalejší a komplikovanější proces. Období reformy provází politické boje napříč trhem. Zatímco staré principy byly rychle zamítnuty, nová opatření se vyvíjejí pomalu a vytvářejí mnoho nejistot. Týká se to hlavně pole plánování, na které bylo nahlíženo s podezřeními a často bylo viděno jako protiklad k volnému trhu.

Velmi liberální myšlenky v prvních letech reformy charakterizovaly nízkou politickou prioritu vlády v otázkách bytové politiky, regionální politiky atd. Hierarchicky organizované ekonomické plánování bylo ukončeno, regionální vlády byly zrušeny nebo byla jejich moc silně zredukována a zodpovědnost za reálné plánování se přesunula na nově vzniklé místní samosprávy. Absence komplexní národní prostorově vývojové strategie a regionální politiky, změny v místním a regionálním vládním systému a spory o novou legislativu vytvořily nejistotu.

Následkem toho země plánovala na místní úrovni a veřejné regulace procesu rozvoje byly zahrnuty do politických rozhodnutí jen při plánování dlouhodobých strategických vizí.

Reálné plánování na městské úrovni se nahrazuje objevujícím se strategickým plánováním a pokusy implementovat ekonomické nástroje pro pobídnutí a usnadnění místního vývoje.

Pro Maďarsko byla, na rozdíl od dalších komunistických zemí, charakteristická postupná reforma, decentralizace rozhodování, experimentování s novými modely a malá, ale důležitá role soukromé stínové ekonomiky.

Reforma a zavedení tržního hospodářství přinesly vzrůst oblastních nerovností, na jednu stranu tu byly oblasti, kde byli koncentrováni zahraniční investoři (80% na západě země a v Budapešti), na druhou stranu pokles ovlivnil venkovské a neprůmyslové oblasti. Polarizace mezi Budapeští a zbytkem země a pokles bohatství od západu k severovýchodu charakterizují nerovnoměrný územní vývoje v devadesátých letech.

V prvním období reformy nebyl regionální plán rozvoje považován za důležitý politický nástroj a regionální rozvoj tak nebyl regulovaný. V pozadí rozvoje nového institučního systému v oblasti plánování a regionální politiky stál rozvoj nového sociálního systému, který vstoupil v platnost v druhé polovině devadesátých let.

2. Úvod do politického vývoje po roce 1989

Hlavní zásady přestavby politického systému Maďarska byly dohodnuty u tzv. Trojhranného stolu, kterého se účastnily tři strany: Maďarská socialistická strana (MSzMP), tzv. Kulatý stůl opozice (vznikl 22. března 1989 a sdružoval 8 opozičních uskupení, mimo jiné Svaz mladých demokratů (FIDESZ), Maďarské demokratické fórum (MDF), Svaz svobodných demokratů (SzDSz), Nezávislá strana drobných hospodářů (FKgP)aj.); v létě se připojila také Křesťansko demokratická lidová strana (KDNP) a tzv. Třetí jednací strana (jednalo se o další politické organizace a hnutí jako například Vlastenecká lidová fronta, Maďarský demokratický svaz mládeže, Svaz maďarských žen atd.). Rozhovory byly zahájeny 13. června a skončily 18. září 1989. Během tří měsíců se uskutečnilo 238 zasedání ve 13 výborech. Výsledkem debat bylo šest návrhů zákonů týkajících se novelizace ústavy, statutu Ústavního soudu, postavení a fungování politických stran, způsobu voleb do parlamentu, změn v trestním zákoníku a úprav trestního procesu.

První svobodné parlamentní volby proběhly v Maďarsku na přelomu března a dubna 1990. Byly to první svobodné volby v celé postkomunistické středovýchodní Evropě. Volby přinesly triumf pro Maďarské demokratické fórum, které po volbách sestavilo vládu v koalici s FKgP a KDNP (ve vládě byli také 3 nestraníci). Předsedou vlády se stal šéf MDF József Antall. Dne 3. srpna 1990 parlament zvolil prezidentem republiky osmašedesátiletého spisovatele a překladatele Árpáda Göncze, který byl spjatý se Svazem svobodných demokratů. Göncz svůj mandát obhájil i v roce 1995, kdy jej parlament zvolil prezidentem na druhé volební období. V červnu 2000 parlament zvolil ve třetím kole voleb novým prezidentem republiky devětašedesátiletého profesora mezinárodního práva Ference Mádla (dostal 243 hlasů z 339, proti hlasovalo 96 poslanců). V parlamentních volbách v roce 1994 drtivě zvítězili postkomunisté (MSzP), kteří překonali absolutní většinu mandátů (208 z 386, absolutní většina činí 194). Vládu sestavil lídr MSzP G. Horn a koaličním partnerem postkomunistů se stal Svaz svobodných demokratů, který získal 69 mandátů (vládní koalice dohromady /278/ překročila dvoutřetinovou většinu, která činí 258 mandátů). Obrat přinesly třetí volby z roku 1998, kdy zvítězil Svaz mladých demokratů v čele s tehdy pětatřicetiletým Viktorem Orbánem, který se stal premiérem, a k moci se tak dostala opět pravice (v létě 1998 vznikla vládní koalice FIDESZ, MDF, Křesťansko demokratická lidová strana (KDNP) a FKgP).

Tabulka 1: Výsledky parlamentních voleb v Maďarsku

politické strany	volby 1990		volby 1994		volby 1998		
	mandáty	% hlasů	mandáty	% hlasů	mandáty	% hlasů	
MDF	164	42,4	37	11,7	17	3,1	
SzDSz	92	23,8	69	19,7	24	7,5	
FKgP	44	11,4	26	8,8	48	13,1	
MSzP	33	8,5	208	33,0	134	32,9	
FIDESZ	21	5,7	20	7,0	148	29,4	
KDNP	21	5,4	22	7,0	-	--	
MIEP	-	1,5	-	1,2	14	5,4	
ostatní	4	1,0	2	2,8	-	-	
nezávislí	6	1,5	-	-	1	8,3	
volební účast (%)	1. kolo	65,0		68,5		56,2	
	2. kolo	44,1		55,1		57,0	

3. Regiony

Na regionální úrovni je množství faktorů týkajících se regionálního rozvoje a plánování. Župy mají za povinnost udržovat ty služby a instituce, které ovládají velké území a nemohou být spravovány na místní úrovni, jako např. archivy, muzea, divadla, sociální zařízení atd. Mohou také převzít další veřejné povinnosti,

kteře nekolidují se zájmy místních občanů. Avšak župy mají velmi omezenou moc, vliv a finanční zdroje a hrají roli podřízené administrativní jednotky.

Úkoly územní samosprávy deklarované ve Smlouvě o regionálním rozvoji a územním plánování z roku 1996 zahrnují přípravu reálných plánů pro celou zemi a nebo její sub-regiony a spolupráci s místními samosprávami měst, za účelem koordinace reálných plánů pro města a jejich okolí. Úkoly regionálního rozvoje uvnitř žup jsou koordinovány Radou pro rozvoj žup (CDC), která je ustanovena centrální vládou, vlastní samosprávou, obchodní komorou a místní územní asociací. Toto by mělo podpořit propojení různých státních institucí. Prezident CDC je současně prezidentem Generálního shromáždění žup. CDC rozpracovává a schvaluje dlouhodobý koncept a program regionálního rozvoje země a individuální subprogramy.

Podle zákona o regionálním rozvoji a reálním plánování z roku 1996, CDC může zřídit Radu pro rozvoj regionů (RDC), instituci jejímž úkolem je integrace rozvoje napříč župami (centrální vláda argumentuje pro šest regionů, které by mohly vyhovět prioritám EU). Zákon definuje dvě povinné rady: RDC v Budapešti a její Radu pro aglomeraci a rozvoj Balatonu v rekreační oblasti okolo jezera Balaton. RDC se skládá z reprezentantů z CDC, z centrální vlády a dalších zájmových organizací. Ti se mohou účastnit příprav na Konceptu národního regionálního rozvoje, který usnadní integraci Konceptu národního rozvoje žup. Bohužel vztah mezi RDC a místními samosprávami není ukotven v zákoně.

Hlavní roli v programu regionálního rozvoje Maďarska hrálo ministerstvo životního prostředí a pro místní rozvoj, které bylo založeno roku 1990. Hlavní finanční nástroj regionální politiky, Fond regionálního rozvoje (RDF), byl založen na počátku devadesátých let. Hlavním úkolem RDF bylo určit investice zacílené na vytváření pracovních míst, infrastrukturu podporu obchodu v rozvojových regionech a regionech s vysokou mírou nezaměstnanosti.

Maďarské území, velké 93 000 km², je rozděleno do 20 žup včetně hlavního města. Ekonomické regiony byly založeny během příprav pro vstup do EU. V Maďarsku je sedm regionů, na kterých je založena regionální ekonomicko-rozvojová strategie. Administrativními jednotkami nejsou regiony, ale jejich funkci veřejných administrativ plní župy.

Obrázek 1: Maďarsko - regiony

Podle standardů EU jsou velké regiony jednotkami s počtem 1-3 milionů obyvatel a územím sjednocujícím 2-5 žup, které jsou obvykle porovnávány využitím standardů měřících systémů a indikátorů. V sedmi Maďarských regionech odráží hrubý domácí produkt (HDP) více znevýhodňujících faktorů ve srovnání s regiony EU, proto jsou dotovány pouze ty regiony, kde HDP nedosahuje 75% průměru EU. V případě Centrálního Maďarska (Central Hungary), které je nejrozvinutějším regionem s hlavním městem Budapešť, obrát HDP je právě nad limitem dotace - 76%. Ostatních šest regionů, dokonce dobře rozvinutý Západní Dunántúl (Western Transdanubia), zůstává pod touto úrovní, takže jsou podporovány z fondů EU.

Mezi lety 1994 – 1999 se ekonomická propast mezi regiony v přepočtu na HDP nesnižovala, ale zvyšovala. Střední Maďarsko a Západní Dunántúl, který hraničí s Rakouskem, byly na prvních dvou místech v žebříčku. V těchto regionech byla úroveň HDP konstantní, nad národním průměrem, zatímco ve všech ostatních regionech byla podprůměrná. Koncentraci aktivit do Centrálního Maďarska, nejvíce do hlavního města, dokazuje fakt, že tento region vyprodukoval 43% HDP a úroveň HDP v nejhudším regionu Sever Velké uherské nížiny (North Plain) je 2,3x menší než v nejvíce rozvinutém Centrálním Maďarsku.

Tabulka 2: Economic development of region by GDP per capita 1999

Region	GDP per capita, HUF 1000	Order	Percentage of national average	Percentage of the EU average
Central Hungary	1 710	1	151	76.0
Western Transdanubia	1 301	2	115	57.8
Central Transdanubia	1 061	3	94	47.2
South Transdanubia	880	4	78	39.1
South Plains	843	5	75	37.5
North Hungary	751	6	66	33.4
North Plains	726	7	64	32.2
Total	1 132	-	100	50.3

Source: Central Statistical Office, 2001

Ve třech nejsilnějších regionech je koncentrována nejen produkce, ale také investice. Investiční podíl v Centrálním Maďarsku, Západním Dunántúlu a Středním Dunántúlu (Central Transdanubia) je 73%, podíl cizího kapitálu je 81%. Více než 50% náleží hlavnímu městu.

Základnou industriálního rozvoje je tzv. průmyslový park. Nyní je jich v Maďarsku 133 a jejich síť pokrývá celé území. Po dosažení tohoto počtu je nyní upřednostňován rozvoj kvality. Střednědobým cílem je alespoň jeden technologický park v každém regionu. Nyní je zde sedm úspěšně pracujících parků, všechny situované ve třech západních regionech.

Centrální Maďarsko má nejvyšší úroveň platů a mezd. Z tohoto hlediska není mezi regiony rozdíl tak velký jako u HDP. Centrální Maďarsko, obzvláště Budapešť, má největší počet vědeckých pracovišť s velkou finanční podporou. Po ústupu těžkého průmyslu se rozvojová struktura země od základů změnila. Proces determinace a reindustrializace nových průmyslových parků ještě nebyla realizována.

Zemědělská krize se týká všech regionů a skončí pouze za podpory dlouhodobých strategických programů. Problémový je region Jih Velké uherské nížiny (South Plain), kde si přírodní rozdíly vynucují odlišnou podporu.

Regiony mají vlastní srovnatelné výhody, na kterých může být regionální rozvoj stavěn. Pokles rozdílů na úrovni vnitřního rozvoje mezi regiony by mohl zlepšit ekonomickou efektivnost a rozvojové možnosti těchto oblastí. Proto jsou potřeba nejenom místní, ale i mezinárodní zdroje, především z EU. Zlepšení infrastruktury využitím zahraničního kapitálu (dálniční a železniční reforma atd.) hrají klíčovou roli v poklesu rozdílů mezi regiony. Rychlý vývoj byl zřejmý jen u telekomunikací. Budoucí zlepšení podněcují zkušenosti, které ukazují, že lákadlo zahraničního kapitálu je důležitým pouze tam, kde je zajištěna infrastruktura nebo může být rychle vystavěna, kde je kvalifikovaná pracovní síla a průmyslové tradice. Rozdíly mezi úrovní rozvoje regionů se od změny politického systému nesnížily, naopak se v některých oblastech zvýšily. Zájmem

národní ekonomie je zastavit tento proces v co nejkratší době. Rovnováha procesu závisí na růstu HDP a na zdrojích z významnějších regionů.

Tabulka 3: Main economic indicators by regions 2000

Region	Industrial production billion HUF	Investment per habitant 1000 HUF	Unemployment rate %	Number of working enterprises	Number of built flats
Central Hungary	2 712	363.4	3.3	359 955	7 698
Western Transdanubia	2 455	212.7	5.0	90 837	2 643
Central Transdanubia	2 833	172.5	6.7	94 438	1 851
South Transdanubia	677	113.9	11.1	84 046	1 851
South Plain	868	94.0	9.8	108 349	2 193
North Hungary	1 012	136.9	16.6	84 585	1 722
North Plain	1 007	89.8	15.2	105 576	3 627
Total	11 564	197.3	8.7	928 028	21 583

Source: Central Statistical Office, 2001

3.1 Region Centrální Maďarsko (Central Hungary)

Obrázek 2

Je to nejvíce rozvinutý a také nejmenší region země. V roce 1999 zde bylo vyprodukováno 43% celkového HDP. Jeho území zabírá 7,4% z celkové rozlohy Maďarska. V počtu obyvatel je tento region na prvním místě s 28,3% Objem HDP na osobu byl v roce 1999 1,710 mil HUF, tedy o 51% více, než je národní průměr.

Díky Budapešti má tento region vedoucí roli. Když nepočítáme hlavní město, pak úroveň HDP v Pesti zaujímá deváté místo částkou 911tis HUF, což je jenom 80,5% národního průměru. HDP v Budapešti bylo 2,159 mil HUF, tedy 90,7% nad národním průměrem.

Regionální systém se formoval s myšlenkou, že hlavní město bude považováno za samostatné (jak to funguje i v jiných regionech, kde jsou samostatná hlavní města např.: Londýn, Benátky, Berlín a Madrid). Proti vyloučení Budapešti z regionu hrál roli fakt, že hlavní město může být výhodou pro srovnávání

s ostatními regiony. Můžeme zde najít 40% podniků, většinu mezinárodních firem a bank. Jsou zde koncentrovány vzdělávací, kulturní a zdravotnická centra.

Struktura osídlení je značně odlišná od celonárodního modelu, chybí zde středně velká města s počtem obyvatel kolem 50 tisíc, dominují malá sídla. Můžeme zde pozorovat proces urbanizace.

Nezaměstnanost v tomto regionu je velmi nízká. V roce 2000 byla 3,3%, což je jenom 38% národního průměru. Různá hodnocení prozradily, že Centrální Maďarsko může nejrychleji překonat transformační krizi. Významným průmyslem v regionu je strojírenství. V župě Pest je významné také zemědělství.

3.2 Region Západní Dunántúl (West Transdanubia)

Obrázek 3

Západní Dunántúl zahrnuje tři župy: Győr-Moson-Sopron, Vas a Zala. Díky geografické poloze je nazýván „Brána na západ“, protože hraničí s Rakouskem, Slovenskem, Slovinskem a Chorvatskem. Jeho hraniční přechody odbaví více než polovinu z celkového objemu zboží a osob.

Díky tomu, že dostává podporu z fondů EU a PHARE-CBC, spadá do těch regionů EU, do kterých plyne zahraniční kapitál a stává se tak nejrozvinutějším regionem v zemi. Nejvýznačnější jsou župy Győr-Moson-Sopron a Vas.

Západní Dunántúl je relativně chudý na nerostné suroviny a energetické zdroje. Ropná pole v Zale jsou téměř vytěžena, zatímco všechny zdroje zemního plynu v Prségu se ještě nevyužívají. Jsou zde zdroje rašeliny a oxidu uhličitého. Důležitými nerostnými surovinami jsou křišťál a jíl. Region je extrémně bohatý na termální prameny.

Mezinárodní společnosti jsou koncentrovány v Győru, Szentgotthárdu a Nagykanizse, proto je zde i nízká nezaměstnanost - 5%. Více než třetina aktivních uchazečů o zaměstnání se uplatní v průmyslu. Industriální charakter odráží také sídelní struktura. 40% populace žije ve městech s více než 50 tisíci obyvateli, 27% obyvatel žije v centrech žup. Župa Zala se pomalu vyliďňuje.

Důležitost zemědělství postupně klesala s tím, jak pracovní síly postupně odcházely. Zatímco v roce 1992 pracovalo v zemědělství 13% ekonomicky aktivních obyvatel, v roce 2000 je to jenom 7%. Atraktivita průmyslu stále převládá, takže zemědělství se postupně dostává do pozadí.

Životní úroveň v národních srovnáních je vysoká. HDP na hlavu překročilo národní průměr o 15%. Velká je i kvalifikovanost lidí, 33,5% osob nad 18 let má alespoň středoškolské vzdělání a 10,1% lidí nad 25 let má vysokoškolský titul. Ve srovnání se všemi regiony má Západní Dunántúl nejvíce ekonomicky aktivních obyvatel, a to 58,6%, zatímco národní průměr je jenom 53,4%.

V letech 1995-1999 dosáhla podpora z fondu PHARE-CBC částky 42 mil €. V roce 2000 obdržela pohraniční oblast 10 mil € a financovány byly i výstavby některých dálnic.

Tyto tři župy spolu s Rakouskou provincií Burgenland tvoří Západní panonský euroregion. Ačkoliv Burgenland není v porovnání s ostatními rakouskými regiony tak rozvinutý, má třikrát větší HDP než Západní Dunántúl.

3.3 Region Střední Dunántúl (Central Transdanubia)

Obrázek 4

Tento region má příznivé přírodní zdroje, bohužel úroveň HDP je o 6% pod národním průměrem. Region se skládá ze tří žup: Fejér, Komárom-Esztergom a Veszprém. Největší je Fejér, tamní HDP a objem průmyslové produkce je výrazně větší než v ostatních dvou župách. Střední Dunántúl je region s nejdynamičtějším rozvojem. Jeho vývoj je unikátní – vyvinutější župy zde táhnou ty zaostalejší. Székesfehérvár a jeho okolí ovlivňuje celý region. Vybírají si ho větší i menší investoři, a společnosti si zde stále zakládají nové pobočky.

Nejvíce to ovlivňuje fakt, že tento region má dobře rozvinutou infrastrukturu. Protínají ho dvě dálnice, které spojují nejvýznamnější místa. Ostatním regionům tato možnost chybí.

Průmysl má v regionu klíčovou roli. Zaměstnává třetinu pracovní síly. Ostatních 7% nachází práci ve stavebním průmyslu. Míra nezaměstnanosti je menší než je národní průměr.

Komparativní výhoda Centrálního Dunántúlu spočívá v průmyslové tradici a kvalifikované pracovní síle. Veszprém, který trochu zaostává za ekonomickým růstem, má z tohoto pohledu mnoho výhod. Vědeckým centrem regionu je Univerzita těžkého chemického průmyslu. Počet studentů dosahuje 10 tisíc a otevírají se další nové fakulty. Díky zahraničnímu kapitálu se zlepšily oblasti jako informační technologie, automobilový průmysl, výroba součástek a významně se zvýšil také export.

3.4 Region Jižní Dunántúl (South Transdanubia)

Obrázek 5

Region se skládá z žup: Baranya, Tolna a Somogy. Oblast zaostává za národním průměrem, HDP na osobu je jen 78%. Ekonomická struktura regionu není homogenní, rozdíly jsou značné. Region je postižen

transformační krizí. Těžba se pomalu omezuje, což způsobuje problémy s nezaměstnaností, hlavně v župě Baranya. Podíl zemědělství na HDP je 11,8% a stále bojuje s problémy. Míra nezaměstnanosti je 11,1%, což je o 2,4% nad národním průměrem. Rozvoj regionu byl silně ovlivněn válkou v bývalé Jugoslávii.

Ve srovnání s ostatními regiony není Jižní Dunántúl atraktivní pro cizí investory. To dokazuje fakt, že cizí kapitál na osobu je zde dokonce menší než v regionu Sever Velké uherské nížiny. Ve městech Mohács a Barcs byly vybudovány dvě podnikové zóny pro podporu ekonomické aktivity. Jejich výsledky však nespĺnily očekávání kvůli, hlavně kvůli válce v bývalé Jugoslávii a z dalších důvodů. Pouze průmyslový park Bóly je životaschopný. Celkem bylo vybudováno devět průmyslových parků, aby vyřešily problém nezaměstnanosti a vypomohly transformaci ve formě odškodnění. Ani tyto parky nebyly dostatečně atraktivní pro cizí kapitál.

Rozvoj regionu je v začátcích. Zatímco Paks, Balaton a jeho okolí produkují značnou míru z celkového HDP, Komló a dřívější těžební centra růst HDP extrémně snižují.

Tento fakt neovlivní ani největší město Pécs, které má velké kulturní dědictví a vychovává vysoce kvalifikovanou pracovní sílu (v této oblasti je největší procento lidí, kteří ovládají cizí jazyky.)

Podporou ekonomického růstu je zvyšující se infrastruktura. Na jaře 2002 byla započata renovace dálnice M7 mezi Budapeští a Balatonem a Budapeští a Székesfehérvárem. Dokončena by měla být koncem roku 2007 a stane se tak nejvytíženější dálnicí v zemi. Region má dvě letiště. Civilní letiště v Taszáru a malé letiště v Pécs-Pogány jsou také zahrnuty do programu rozvoje.

3.5 Region Jih Velké uherské nížiny (South Plain)

Obrázek 6

Tento region je největší a hraničí s Jugoslávii a Rumunskem. Hustota zalidnění je vzhledem k Maďarsku jen 68%. Komparativní výhodou může být vysoká kvalita půdy. Podíl zemědělského sektoru na HDP je 13,1% a pracuje v něm 15,8% populace, což je dvakrát více než je národní průměr. Avšak HDP na osobu činí pouze 75% národního průměru. Uvážíme-li problémy v zemědělství, je tento ukazatel pozitivní. Míra nezaměstnanosti je těsně nad národním průměrem a to 9,8%.

Ekonomický rozvoj regionu ukazuje malé rozdíly mezi župami. Nejrozvinutější župa Csongrád dosahuje 977, župa Bács-Kiskun dosahuje 791 a Békés 772 USD HDP na osobu. V devadesátých letech zaznamenaly všechny tři župy ekonomický pokles, který byl ukončen na konci dekády.

Úrodné půdy a klimatické podmínky jsou optimální pro zemědělský a potravinářský průmysl. Tradice místních podniků je silná, je tu mnoho firem produkujících zboží vysoké kvality. Pracovní síla je kvalifikovaná a přizpůsobivá. Příroda není znečištěná, což znamená další možnosti pro rekreaci a turistiku.

Ekonomický výkon regionu nedosahuje úrovně EU, zadluženost se během devadesátých let nesnížila. V roce 1999 dosahovalo HDP na osobu jen 37,5% průměru EU, zatímco v roce 1995 to bylo 38,2%. Demografická situace je neuspokojivá. Populace ve všech třech župách stárne a její počet klesá. Mladí lidé a ekonomicky aktivní obyvatelstvo odchází do hlavního města.

Nedostatek kapitálu činí místní farmy zranitelnými. Pro některé průmyslové oblasti je stále charakteristická nízká produktivita práce. Možnost obnovovacích investic je zde malá.

Podíl průmyslové produkce na místním HDP je nízká. Nejdůležitějším odvětvím je potravinářství a zpracovatelský průmysl. 45% celkového exportu činí potraviny, nápoje a tabákové výrobky. Pro další rozvoj regionu je nutné zlepšit infrastrukturu.

3.6 Region Severní Maďarsko (Northern Hungary)

Obrázek 7

Rozloha regionu je 13.500km² s 1,266 mil obyvatel. Region má tři župy, z nichž největší je Borsod-Abaúj-Zemplén. Jeho rozloha a počet obyvatel je větší než v župách Heves a Nógrád dohromady.

Severní Maďarsko je druhý nejchudší region. HDP na osobu dosahuje 2/3 národního průměru a přesně jedné třetiny průměru EU. Ukazatele ekonomického rozvoje ukazují jeho nevýhodnou situaci. Počet opravdu fungujících ekonomických organizací je 81 tisíc, což je vzhledem k Maďarsku zanedbatelný podíl jen 9,3%. Podíl ekonomicky aktivních obyvatel Maďarska je v tomto regionu 9,3%. Proto je zde míra nezaměstnanosti největší: v prvním čtvrtletí roku 2001 dosahovala 9,4%, což je vysoce nad národním průměrem - přes 6%. Ekonomická aktivita je zde nejnižší: 47,7% oproti národním 53,4%

Každá z oblastí regionu je na různém stupni vývoje. Severovýchodní zóna hraničící se Slovenskem je charakteristická nízcí rozvinutým zemědělstvím. Města Ózd a doly v Nógrádu a Sajóvolgy, které bývaly centra těžkého průmyslu, jsou nyní v krizi.

Úroveň vzdělání a znalost cizích jazyků je nižší než je národní průměr, což je brzdicí faktor vývoje. Migrace z regionu je poměrně vysoká, ale její rychlost se snižuje. Možnosti a podmínky vyššího vzdělání se rok od roku zlepšují. Na mezinárodních příkladech je patrné, že klíčem ke zlepšení nevývojových oblastí může být vzdělání a věda. Severní Maďarsko má štěstí, že univerzita v Miskolci, která vzdělává 15 tisíc studentů, má všechny podmínky potřebné k dalšímu rozvoji. Bohužel 70% absolventů si hledá práci v ostatních regionech a převážně v hlavním městě. V podmínkách příprav začlenění do EU se zrodil desetiletý zlepšovací univerzitní program. První investiční krok stál 7 miliard HUF, díky němu by univerzita měla dosáhnout mezinárodní kvality do dvou let.

Region dosáhl uspokojivých výsledků při zlepšování infrastruktury. Staví se dálnice M3, která přinese bližší spojení s Budapeští, ikdyž tohle je jenom jedna z podmínek pro objevení tohoto regionu hlavním městem. Zlepšují se i telekomunikace a železniční spojení. To dává naději na dosažení komparativních výhod a vytváření konceptů rozvoje.

Pro eliminaci nerozvojových oblastí byly vytvořeny obchodní zóny. Ikdyž jejich efektivnost nemohla být předpokládána, podle některých názorů předstihla očekávání. Klíčovým bodem dlouhodobého rozvoje regionu je otázka, zdali je možné upevnit podmínky, které by přitáhly investory, především ze zahraničí. Nyní toto funguje pouze v POWER INDUSTRY. USA zde založily kancelář pro podporu investic v tomto regionu, která pomáhá americkým firmám využívat investiční výhody a příležitosti.

3.7 Region Sever Velké uherské nížiny (Northern Plain)

Obrázek 8

Podle rozlohy a počtu obyvatel je tento region druhým největším. Rozkládá se na 19,1% území a žije zde 15,1% populace. Region se skládá ze tří žup: Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar a Szabolcs-Szatmár-Bereg. Hraničí s Ukrajinou, Rumunskem a Slovenskem. V regionu jsou pouze dvě města nad 100 tis. obyvatel – Debrecen a Nyíregyháza, plus město Szolnok, kde žije přibližně 76 tis. obyvatel. Významnou roli zde hraje zemědělství a to díky velmi kvalitní půdě, zaměstnává 31% lidí.

Ekonomické ukazatele však prozrazují, že jde o nejméně rozvinutý region. V několika uplynulých letech byla zaostalost regionu velmi zřetelná. V roce 1994 dosahoval HDP na osobu 75%, v roce 1999 už jen 64% národního průměru, což odpovídalo 32,2% průměru EU. Počet podniků v regionu je také podprůměrný, podíl zahraničních společností je 4,4%.

Fakt, že je v regionu málo zahraničního kapitálu, je spojen s velmi nedostatečně rozvinutou infrastrukturou. Úsek dálnice M3, který regionem prochází, je nedostačující, a tak se plánuje dostavba, která má navazovat na dálnici v Ukrajině, ale bez mezinárodní podpory není její výstavba možná.

Nezaměstnanost je velmi vysoká ve všech třech župách. Průměrné příjmy ani zdaleka nedosahují národního průměru.

4. Hlavní město Budapešť

Budapešť je situovaná v srdci země na obou březích Dunaje. Je jedním z nejkrásnějších měst nejen v Maďarsku, ale v celé Evropě. Má 1,811 tis. obyvatel. Město je bohaté na historické a turistické památky a lázně, je centrem vzdělávacích, kulturních a vědeckých zařízení.

Budapešť je klíčovým místem pro silniční a železniční síť a také centrem říční dopravy. Přístav Csepel je významný mezinárodní přepravní uzel. Letiště Ferihegy je schopné odbavovat velká nákladní letadla. Sama Budapešť má vynikající dopravní síť, která je nyní kvůli stálému zatížení v rekonstrukci.

Ekonomický význam města je obrovský. Vyprodukuje se zde 34% HDP, plyne sem 60% zahraničního kapitálu, jsou zde situována centra obchodu, banky a finanční domy. Ať se to zdá nemožné, podíl potravinářského průmyslu je celých 50% a tržní podíl zemědělských produktů je 70%. To vše díky vynikající infrastruktuře.

Tabulka 4: Summarised economic data 1999-2000

	Unit	1999	2000	Ranking among the counties
GDP	billion HUF	3 941	-	1
Per capita GDP	thousand HUF	2 159	-	1
Net earnings	HUF	62 022	69 426	1
Index of net earnings	%	111.3	112.0	4
Number of unemployed	Persons	27 154	21 300	4
Rate of unemployment	%	3.3	2.6	20
Industrial production value	billion HUF	1 412	1 807	2
Volume index of industrial production	%	105.4	114.3	9
Volume index of construction industry	%	103.6	103.1	11
Exports	thousand USD	5 402 495	7 142 375	1
Imports	thousand USD	11 656 414	14 207 640	1
Active economic corporations	pieces	254 378	266 762	1
Number of dwellings built	pieces	2 904	3 113	2
Number of retail shops	pieces	25 741	28 411	1

Source: Central Statistical Office

V Budapešti má sídlo 267 firem, tedy 29% z celkového počtu. Ačkoli problémy spojené s ekonomickou transformací byly nejvíce znatelné zde, byla Budapešť zároveň oblastí, která se nejrychleji přizpůsobila novým požadavkům. Dynamika ekonomického růstu rychle překročila národní průměr, zatímco nezaměstnanost s výší 2,6% zůstala hluboko pod ním.

Ačkoli je ekonomická politika zaměřená na smazání rozdílů mezi Budapeští a ostatními regiony, ekonomický vývoj hlavního města v devadesátých letech postupoval nejrychleji a tudíž rozdíl trvá. Objem HDP na hlavu je nad průměrem o 91%! Hlavním motorem ekonomické transformace je rozvoj obchodních a finančních služeb a také zahraničního kapitálu, který je zaměřený především na sektor služeb.

Nejrozvinutější průmyslová odvětví jsou výroba výpočetní techniky, telekomunikace, farmaceutický průmysl a další, což odráží i strukturu exportu. Tato struktura zahrnuje i takové podniky, jejichž výrobní střediska jsou rozmístěna v ostatních regionech, ale jejichž hlavní sídlo je v Budapešti; jsou to např. MOL Hungarian Oil Co., CEREOL Vegetable Oil Rt., Hungarian Sugar Co., Dunastyr Polystyrole Co., Nutricia Hungary Co., atd.

Tabulka 5: Top 10 sectors in the export of Budapest in 2000

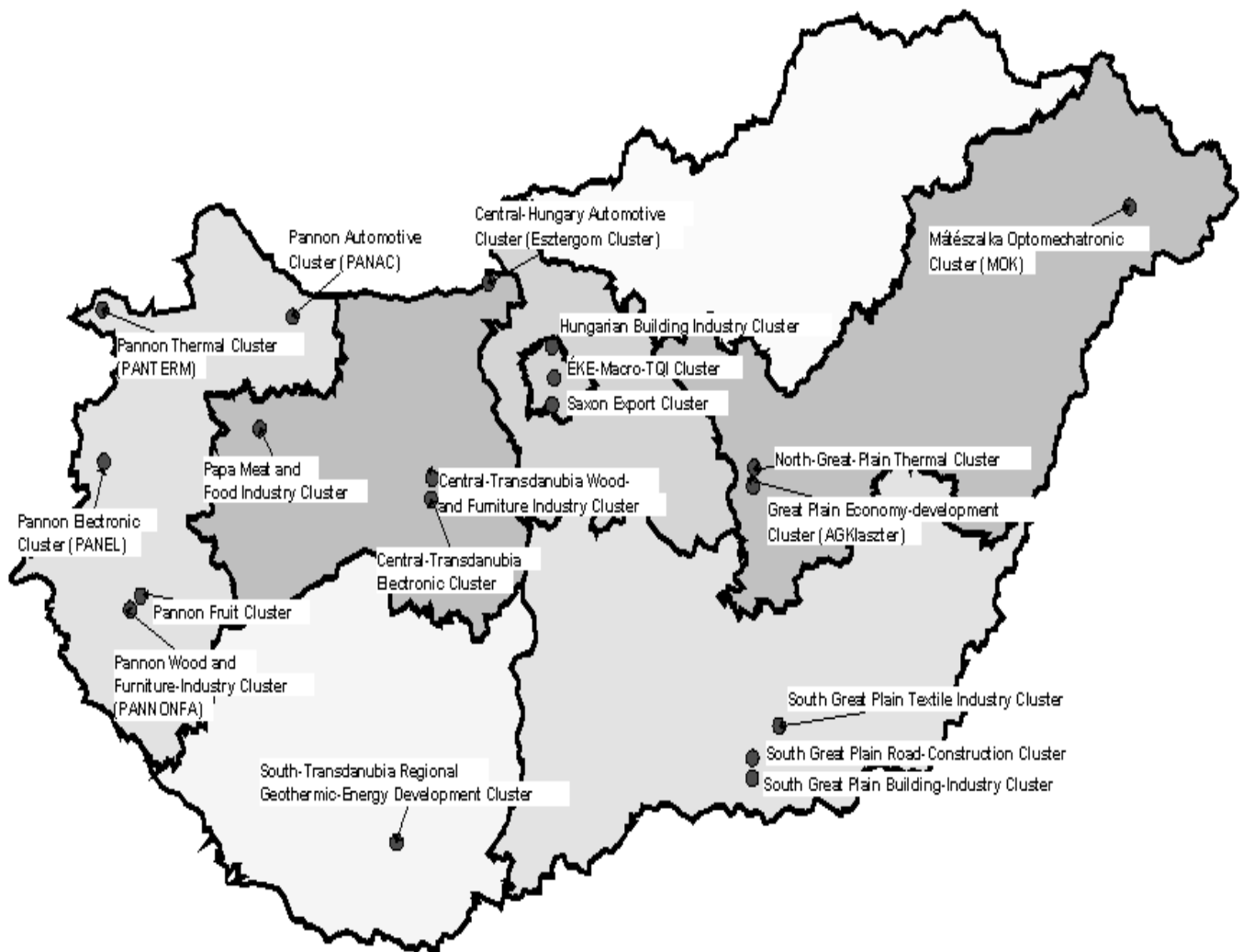
Code	Sector	HUF (Million)	USD (Thousand)	Percentage of total exports
3002	Computer production	343 212	1 209 739	16.9
3230	Manufacture of telecommunication consumption goods	154 442	545 690	7.7
3220	Manufacture of industrial telecommunication products	160 703	543 353	7.6
3150	Manufacture of lighting fixtures	134 320	476 841	6.7
2320	Oil processing	105 249	373 490	5.2
2442	Manufacture of pharmaceuticals	86 980	307 293	4.3
2414	Manufacture of other organic chemical base material	61 061	215 972	3.0
0111	Production of grain and other agricultural products not classified elsewhere	53 081	190 337	2.7
3120	Manufacture of current distribution, regulation devices	46 934	164 928	2.3
3130	Manufacture of insulated wires, cables	30 368	108 619	1.5
	10 sectors total	1 176 350	4 136 262	57.9
	Exports total	2 025 249	7 142 375	100.0

Během několika let se Budapešť stala jedním z evropských finančních center. Je sídlem 56 převážně mezinárodních bank, 20 pojišťoven a 600 finančních institucí. Na severním předměstí se budují nová obchodní centra, aby nahradila staré výrobní haly. To samé platí i o jihu Budapeště, kde se staví Lágymányoský most a nájezdy na dálnice M5 a M6.

Střednědobý plán rozvoje Budapešti, až do roku 2015, je již dokončen. V roce 1999 bylo dokončeno První Westendské obchodní centrum za 45 bil. HUF, v roce 2000 pak MOM park za 55 bil. HUF, dále logistická centra v Soroksáru a Budafku.

Hotový je také Siemens Software House a Nokia Research Basic. Plánuje se rekonstrukce přístavu Csepel a Budapešťská sportovní hala s rozpočtem 23 bil HUF.

Locations of clusters in Hungary

© Ministry of Economy and Transport (Hungary), Technology-policy Department

Použité zdroje:

<http://www.mvcr.cz/urady/evropa/madarsko.html>

<http://www.gkm.hu/site/kulfold/english/index.htm>

<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/hu.html#econ>

<http://www.natur.cuni.cz/~sykora/text/rpap.htm#3>

<http://www.ecn.cz/fundraising/podpora/tif/hungary.htm>